

Ko e hā 'e lava ke fakahoko 'e he sekitoa ki he 'ulungaanga fakafonuá ke tokoni?

Social Cohesion Guide for the Culture Sector

Kau atú 'o fakafou 'i he ngaahi 'aatí, mītiá, sipotí

'Oku kau mai ki he sekitoa 'o e 'ulungaanga fakafonuá (cultural sector), 'a e mītiá mo e 'aatí, sekitoa ki he 'ulungaanga fakafonuá mo e tukufakaholó, hangē ko e ngaahi ngāue'anga ki he filimí (screen industry), ngaahi faiva kehekehe (performance arts) mo e ngaahi mesiumé. 'Oku fa'a fakafōtunga 'a e ngaahi fakakaukau 'a e kakaí ki he nofo feongoongoi mo ma'uma'uluta (social cohesion), fakakau maí mo e kehekehé 'e he ngaahi kano'í me'a na'e fa'u 'e he sekitoa ki he 'ulungaanga fakafonuá. 'Oku fakahoko 'e he sekitoá ha fatongia mahu'inga 'i hono langa hake 'o e social cohesion 'o fakafou 'i he kakano'í me'a 'oku ho'ata mai ai 'a e kehekehé mo e ngaahi 'aonga kehekehe ki he kakai kehekehe 'i Aotearoa New Zealand. 'Oku 'oatu 'e he fanangá 'i he tu'unga kotoa pē, meí he ngaahi faiva lahí ki he ngaahi fakamatala ongoongó, ha 'elemēniti mahu'inga 'i hono ho'ata atu hotau 'ulungaanga fakafonua kehekehé mo tokoni'í kitautolu kotoa ke tau fehokotaki.

'Oku tau kehekehe kotoa pē ka 'oku tau fie lalaka fakataha, fakafiefia'í 'a hotau faikehekehé mo faka'apa'apa'í 'a e ni'ihiki kehé 'i he taimi 'oku 'ikai ke tau tui tatau aí. 'Oku mahu'inga 'eni koe'uhí he 'oku 'ikai ongo'í 'e he tokotaha kotoa 'e lava ke nau hoko ko kinautolu pē pe falala 'e ongonā honau le'ó.

'Oku fakautuutu 'a e kehekehe hotau fonuá mo hono tauhi ko ia 'e he etau ngaahi pisinisí 'a e ngaahi komiunitī tokolahi 'oku kehekehe. 'Oku fiema'u ke tau kumi ha ngaahi founa ke tau fefakafanongo'aki ai mo fanongo ai ki he tokotaha takitaha. 'Oku tau fiema'u 'a e tukupā ke mahino mo tau tali 'a 'etau fefaikehekehe'aki mo hotau ngaahi mālohinga takitaha pea ngāue'í 'a e me'a 'okú ne fakatahataha'í kitautolú mo e me'a 'okú ne uki ke tau toe vāofi lelei angé.

Fekoekoe'i

– 'oku fōtunga fēfē

'I ha sōsaieti 'oku feohi lelei ai 'a e kakaí, 'oku tau fe'ilongaki, 'ilo'i hotau ngaahi kaungā'apí, ongo'i 'oku fakakau kinautolu 'i hotau ngāue'angá, 'oku ongo'i 'e he 'etau fānaú ko e konga kinautolu 'o hotau komiunitii pea 'oku tau 'ilo'i 'a e feitu'u ke ma'u mei ai ha tokoni 'i he taimi 'oku tau fiema'u aí. 'Oku tau ongo'i 'oku tau lava 'o talanoa ki he kakai 'oku 'ikai ke tau fa'a talanoa mo kinautolu, lea hake 'i he taimi 'oku tau fanongo ai ki he kakai 'oku nau lea 'aki ha ngaahi me'a filifili mānako, mo ongo'i tau'atāina ke tau vahevahe atu ko hai kitautolu, feitu'u 'oku tau ha'u mei aí, mo e founga 'oku tau fai 'aki ai ha ngaahi me'a. 'I ha hoko 'a ha faingata'a 'oku 'ikai ke tau lí'aki ha taha – 'oku fakakau 'a e taha kotoa pē.

Fakautuutu 'a e fekoekoe'i

– ko e hā 'a e me'a te ke lava 'o fakahokó

Ko ia ai, ko e hā 'a e me'a te tau lava 'o fakahoko 'i he ngaahi 'aatí mo e sipotí, ke tokoni'i ai ha kakai tokolahi ange, 'enau kau ngāué, kau kasitomaá, kau fakataú, ke nau kau atu, tali 'a e kehekehé, kau ki ai, falala ki he ni'ihí kehé mo ongo'i 'oku fakafehokotaki mo faka'apa'apa'i kinautolu?

Fekoekoe'i, fefalala'aki

- fakalahi 'a e kau atu ki he a'usia faka'ilekitulōniká, kau ai 'a e ako fekau'aki mo e ngaahi me'a 'e ala matu'utāmakí mo e nofo malú:
 - fakakaukau'i ha ngaahi uepisaiti 'oku hū totongi (paywalls), ngaahi totongi 'oku fakama'ama'a, ngaahi uepisaiti 'oku 'ikai totongi 'a hono faka'aonga'í (zero-rated) pe ngaahi peesi uepisaiti fekau'aki mo e fakamatala fakaako mo e fakamatala ki he ngaahi kaveinga 'oku fekau'aki mo e mo'ui lelei 'a e kakaí.

- pole'i 'a e ngaahi fakakaukau faka'apeé (stereotypes) pea fakafekau'aki fakapotopoto mo e ngaahi talanoa 'o e ngaahi komiunitii – fakakaukau ki he founga 'e ngalingali ke tali 'aki 'e he komiunitii ha talanoa fekau'aki mo ha komiunitii.
- fakaivia 'o ha ako te ne fakalelei'i 'a e taukei 'i he 'ulungaanga fakafonuá (cultural competency) 'i he sekitoá mo pole'i 'a e ngaahi fakakaukau faka'apeé mo e ngaahi founga fakahoko ngāue 'oku filifili mānakó.
- tokonia, fakahoko, mo fakapolokalama'i 'a e ngaahi ngāue 'aati mo e ngaahi ngāue 'okú ne faka'ai'ai 'a e ngaahi fekau 'okú ne fakafepaki'i 'a e filifili mānakó.
- tokonia, fakahoko, mo fakapolokalama'i 'a e ngaahi ngāue 'okú ne pole'i 'a e ngaahi fakakaukau faka'apeé mo e ngaahi tō'onga angamaheni 'oku 'ikai fakasōsialé.
- fakatolonga mo faka'atā ke ma'u faka'ilekitulōnika atu 'i he ongō mo e 'atā 'a e tukufakaholó 'a ia 'oku hā ai 'a e ngaahi tō'onga fakasōsiale 'o e kuohilí, 'o fakaivia ai 'a e kau fakatotoló, kau fa'u fakamatalá mo e kakai 'o Nu'u Silá ke 'ilo'i 'a e feliuliuaki kuo hoko ki he filifili mānakó mo e ngaahi 'ulungaanga fakafonua angamaheni.

Tali 'o e kehekehé, ongo'i 'oku faka'apa'apa'i

- faka'ai'ai 'a e ngaahi tō'onga lelei mo e ngaahi 'ulungaanga 'oku nau fakamahu'inga'i 'a e ngaahi tokoni me'i he ngaahi tu'unga kehekehé:
 - fokotu'u ha ngaahi feitu'u pe ngaahi polokalama te ne faka'ai'ai 'a e kau atú mo fakasi'isi'i 'a e tuenoá.
- fakapapau'i 'a hono fakamafola 'o e ngaahi a'usia 'i he mo'ui kehekehé mo e ngaahi kulupu kakai 'i he 'aatí mo e mītiá kotoa:
 - fakakau atu 'a e kau taki komiunitii pe 'alu ki he ngaahi me'a fakakomiunitii ke ma'u ha ngaahi talanoa 'o e komiunitii.

Ongo'i 'oku fehokotaki

- fakalele mo tu'uaki ha ngaahi me'a kehekehe 'i he tafa'aki kehekehe 'o e 'aatí mo e mītiá:
 - fa'u ha ngaahi polokalama ke fakakolo 'i he komiunitii 'e ala kau ki ai hano fakahoko 'o ha ngaahi polokalama 'aati mo e mūsika ta'etotongi pe ngaahi me'a 'i ha ngaahi feitu'u hangē ko e ngaahi faka'ali'ali'anga 'aatí mo e mesiumé

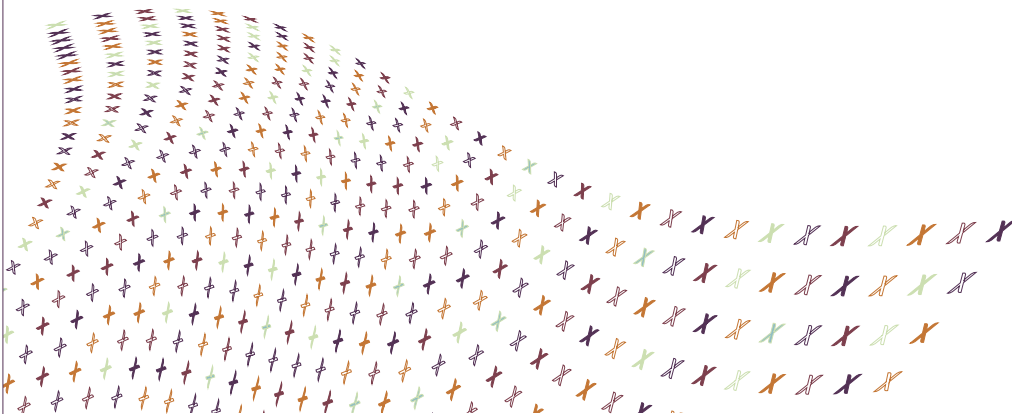
- ‘oatu ha ngaahi feitu’u fakataha’anga mo e fakakomiuniti ta’etotongi ki he ngaahi kulupu komiuniti mo e NGOs ke fakahoko ai ha ngaahi fakataha’anga fakasosiale, hui mo ha ngaahi polokalama ako.
- fakakaukau ki ha ngaahi palopalema fekau’aki mo e kau ki ai ‘i he sekitoa ki he ‘ulungaanga fakafonuá. Hangē ko ‘eni, ‘ilo’i ‘o e ngaahi palopalema fekau’aki mo e fakafofonga’i atu ‘i he ‘aatii mo e mītia pea mo e mafao atu ki he NGOs mo e ngaahi kulupu komiuniti ‘oku nau ngāue mo ha ngaahi kulupu ‘oku ‘ikai fakafofonga’i lelei ke nau ako ‘a e founa ke fakatupulaki ai ‘a e kau ki ai.
- fengāue’aki mo e ngaahi kautaha ‘oku ngāue mo e kakai tuli mo faingata’a ‘a e fanongó fekau’aki mo e ‘aati mo e ngaahi kakano ‘o e mītia fakatokolahi (multi-media) fekau’aki mo kinautolú.
- mata’ikoloa ‘aki, faka’apa’apa’i, mo fakatolonga ‘a e taonga meí he kuohili mo e lolotonga ni ma’á e ngaahi to’u tangata ‘o e kaha’ú.
- ako lelei ange fekau’aki mo e tu’unga malava ‘o e ‘ulungaanga fakafonuá mo e mahinó.
- fakalele mo tu’uaki ha ngaahi me’a kehekehe ‘i he tafa’aki ‘o e ‘aati mo e mītia:
 - fa’u ha ngaahi polokalama fakakolo ‘i he komiuniti ‘e ala kau ki ai hano fakahoko ‘o ha ngaahi polokalama ‘aati mo e mūsika ta’etotongi pe ngaahi me’a ‘i ha ngaahi feitu’u hangē ko e ngaahi faka’ali’ali’anga ‘aati mo e mesiumé
 - ‘oatu ha ngaahi feitu’u fakataha’anga mo e fakakomiuniti ta’etotongi ki he ngaahi kulupu komiuniti mo e NGOs ke fakahoko ai ha ngaahi fakataha’anga fakasosiale, hui mo ha ngaahi polokalama ako.
- tokonia, fakahoko, mo fakapolokalama’i ha ngaahi ngāue ‘oku ho’ata mai ai ‘a e ngaahi komiuniti ‘oku ‘ikai fakafofonga’i lelei. Hangē ko ‘eni, <https://pantograph-punch.com/categories/pacific-arts-legacy-project>
- tokonia ‘a e fananga mo e mūsika meí ha ngaahi komiuniti mo ha ngaahi ‘ulungaanga fakafonua kehekehe.
- fakatolonga mo hono ngaahi ke ma’u atu ‘o ha ngaahi nāunau ‘i he ongó-’atā ‘oku lipooti ai ha ngaahi a’usia kehekehe ‘i he mo’ui mo e ngaahi kulupu kakai kehekehe ‘o fakafou ‘i he hisitōlia ‘o Aotearoa New Zealand talu meí he konga kimu’a ‘o e 1900.

- fakaivia 'a e kau fa'u hisitōliá, kau fakatotoló, kau fa'u fakamatalá (documentaries), kinautolu 'oku nau fa'u 'a e ngaahi kano'i me'á mo e kakai Nu'u Sila kehé ke nau fehokotaki mo 'ilo'i 'a e ngaahi konga faaitatau mo faikehekehe 'i he tō'onga fakasōsiale angamahení 'i he'enau tuku'au mai 'i Aotearoa New Zealand.
- Ngaahi lea faka-Siaina 'i 'Aotearoa New Zealand – ko ha poloseki ia 'oku hokohoko atu ai 'a hono faka'aonga'i 'o e lea fakafonuá ke faka'ilonga'i 'aki 'a e ngaahi palopalema 'oku fihí fekau'aki mo e 'ilo'i'anga 'o e 'ulungaanga fakafonuá 'i he ngaahi komiunitī Siaina kehekehe 'i Nu'u Silá. (Vakai ki he uepisaiti: [Ngaahi Lea Faka-Siaina 'i Aotearoa | Te Papa](#))
- LGBTQI + Ngaahi Hisitōlia 'o Aotearoa New Zealand: Kōrero takarerotāpui ki Aotearoa – vakavakai'i ai 'a e ngaahi me'a 'a e kau fakaleitií, ngāue 'aati, mo e ngaahi talanoa 'i he ngaahi tñnaki'anga fakamatala 'i Te Papa pea fālute ai 'a e ngaahi hisitōlia koloa'ia 'o e LGBTQI+ ngaahi komiunitī 'i Nu'u Silá mo e ngaahi faka'ilonga mahinó (icons) (vakai ki he uepisaiti: [LGBTQI + histories of Aotearoa New Zealand | Te Papa](#)).
- Ko hono teuteu'i 'o kitautolú: valá, 'ilo'i'angá mo e 'ulungaanga fakafonuá – vakavakai'i ai 'a e ngaahi talanoa 'okú ne faka'ilonga'i 'a e ngaahi fekaunga'aki (influences), ngāue'anga, mo e vīsone'i 'o e ākenga 'i Nu'u Silá 'o fakafou 'i he ngaahi me'a kuo tātānaki, ngaahi faka'alí'ali mo e fakatotoló.
- fakapapau'i 'oku fakafofonga'i lelei 'a e ngaahi a'usia kehekehé mo hono ma'u 'o e ngaahi talanoá mo e taonga 'e he komiunitī.
- tu'uaki 'o e lea mo e 'ulungaanga fakafonua kehekehé 'i he ngaahi founa tu'uaki kehekehé.

Kau ai

- talanoa mo e kau [fale'i fakakomiunitī](#), kau taki fakakomiunitī pe NGOs fekau'aki mo e ngaahi fakakaukau 'oku felāve'i mo e social cohesion ko ha konga 'o e ngaahi poloseki ki he sekitoa 'o e 'ulungaanga fakafonuá.
- tohi kole ki ha pa'anga meí he ngaahi potungāue 'a e pule'angá ke fakapa'anga 'aki ho'o poloseki 'i he sekitoa 'o e 'ulungaanga fakafonuá, [COGS](#) pe [Lotteries](#) 'o fakafou 'i he founa kole 'o e ngaahi tokoni [grants management system](#) pe 'i he [Community-Led Development Programme](#).

- fakalelei'i 'a e ngaahi 'ā vahevahe ki he kau atu ki he sekitoa 'o e 'ulungaanga fakafonuá:
 - 'ilo'i 'a e ngaahi konga 'o e kakaí mo e ngaahi fakafehokotaki'angá a'u atu ki he ngaahi NGOs mo e ngaahi kulupu fakakomiuniti 'oku nau ngāue pe fakafofonga'i 'a e ngaahi kulupu ko iá ke ako 'a e founa ki hono fakalahi 'o e kau ki aí.
- faka'aonga'i 'a e ngaahi polokalama 'aatí ko ha me'angāue ki hono langa 'o ha ngaahi pōto'i oku ala 'ave holo hangē ko e tu'unga fakatakí, ngaue fakatimí, mo e tu'unga malavalava 'o e ngāue 'i he 'ulungaanga fakafonuá 'a ia 'e lava ke kaunga lelei ki he ngaahi sekitoa kehé. Hangē ko 'ení, www.sistemaaotearoa.org.nz.
- 'Oku pou pou'i 'e he NZ On Air ha ngaahi kulupu fakakomiuniti kehekehe, kau ai 'a e komiuniti 'o e kau faingata'a'ia fakaesinó, 'aki hano tuku atu 'o ha ngaahi polokalama, fakamatala fakahinohinó mo hono fakamafola 'o e ngaahi me'a 'oku hokó. 'Oku hanga 'e he ngaahi polokalama fakapa'anga fakapatonu 'i he kotoa 'o e hele'uhilá, ongoongo 'i he mītiá, kano'i me'a ma'á e fānaú mo e sekitoa ki he mūsiká 'o fakatupulaki 'a e kau mai 'a e ngaahi kulupu kehekehé (hangē ko e Māori, kakai Pasifikí, kakai 'Esiá, to'utupú mo e kakai fefiné).
- fakatupulaki 'a e tu'unga kehekehé 'i he ngaahi poate pule'i 'o e sipotí, mo e ngaahi faingamālie ke kau ki aí ma'á e kau va'ingá, kau faiakó mo e kau fakalele sipotí.
- 'oatu ha kano'ime'a ki he kau palani 'o e ngaahi me'a ke fakahokó, kau fokotu'utu'u polokalamá, kau 'aatí mo ha ni'ihi kehe 'oku nau kau atu ki he ngaahi me'a fekau'aki mo e 'ulungaanga fakafonuá 'okú ne fakaivia 'a e kau ki aí.
- tokoni ki ai 'i he'ene hoko ko ha hoa ngāue ki he polokalama Tāhuhu (kau ai 'a e Archives NZ, Laipeli Fakafonuá mo e Ngā Taonga Sound & Vision) ke faka'ai'ai 'a e ngaahi polokalama 'okú ne pou pou'i 'a e kau atú mo e kau ki aí.

- tokonia 'a hono ma'u faingofua atu 'o e ngaahi 'aati kuo tātānaki mo e ngaahi kano'i me'a ki he mītia kehekehe ma'á e ngaahi hakó, kau fakatotoló, kau akó, kau 'aatí, kau fa'u me'á mo e kau fakahoko ngāué.
- tali 'o e ngaahi fehu'í mo e ngaahi kole ki ha fakamatala fekau'aki mo e ngaahi me'a kuo tātānaki mo e ngaahi kaveinga 'oku nau manako aí 'a e kakaí.
- fakahoko ha ngaahi fengāue'aki lelei mo ha ngaahi feitu'u malu ke kau mai ki ai 'a e komiunitii.
- fakalelei'i 'a e lava ke hū atu 'a e komiunitii 'o kau atu 'i hono tānaki 'o e 'aatí mo e kano'ime'a ki he mītia kehekehé.

